

Por unha metafraseografía peninsular

Károly Morvay¹

Universidade Eötvös Loránd de Budapest

A fraseografía aínda non conseguiu producir un número suficiente de obras que se correspondan co nivel das investigacións fraseolóxicas realizadas. Recentemente apareceron dous dicionarios fraseolóxicos que, a pesar dalgúns aspectos discutibles, teñen unha gran significación práctica e teórica. Na miña análise comparo as solucións do *Diccionari de Sinonims de Frases Fetes* (DSFF) de M. Teresa Espinal coas dunha obra húngara similar, o *Magyar szólástár* (*Szólástár*) e chego á conclusión de que á vista das dificultades que implica a redacción dun dicionario conceptual de fraseoloxismos, como é o DSFF, parece máis viable a realización de dicionarios fraseolóxicos definatorios cun detallado índice conceptual, parecidos ó manual húngaro.

Phaseography has not been able to produce enough works which come up to the level of the phraseological research work that has been done yet. Two dictionaries have been published recently which, but for some debatable points, are of great practical and theoretical significance. In my analysis a comparison is made between the solutions of the *Diccionari de Sinonims de Frases Fetes* (DSFF) by M. Teresa Espinal (2004) and those of a similar Hungarian work (*Magyar szólástár*, 2003) and come to the conclusion that, taking into account all the difficulties about writing a conceptual dictionary of idioms like the DSFF, it seems to be more feasible to make dictionaries of idioms with definitions and a detailed conceptual index, similar to the Hungarian workbook.

¹ Traducido por Marta Rodríguez Añón.

1. Consideracións preliminares

Na primeira metade de 2004 apareceron dous dicionarios, un para o catalán e outro para o húngaro que, a pesar dalgúñas solucións discutibles ou xustamente por elas, teñen a un tempo unha gran significación práctica e teórica. As dúas obras en cuestión das que tiven o privilexio de elaborar senllas recensións (Morvay 2004c e 2004d) son o *Diccionari de Sinònims de Frases Fetes* (DSFF) de Mª Teresa Espinal e o *Magyar szólástár*, título que poderíamos traducir por ‘Fraseoteca húngara’ (a partir de agora *Szólástár*), cuxo redactor principal é Vilmos Bárdosi. Neste artigo gustárame presenta-las bases lingüísticas e os principios de redacción destas dúas obras e meditar sobre as características dos dicionarios fraseolóxicos. Moitos dos problemas da fraseoloxía e fraseografía foron tratados nas *Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía* (Ferro 1998; recensión en Morvay 2001a) e na extensa bibliografía mencionada polos participantes do coloquio. Para informacións bibliográficas máis recentes véxanse Corpas e Morvay (2002), Santamaría (2002; 2003) e Ginebra (2003). Para o tema que examino teñen un grande interese as conclusións fraseográficas do relatorio de A. Zuluaga (1998: 26-27). Espero que non pareza falla de modestia que coa intención de aproveitar as ensinanzas das miñas investigacións e traballos lexicográficos me refira aquí con frecuencia a publicacións propias relacionadas co tema, moi especialmente ós relatorios mencionados e ó proxecto do *Petit diccionari fraseològic cerdanià* (PDFC), presentado en diferentes comunicacións e publicacións (Morvay 2004a; 2004b ;e 2002).

O termo *fraseografía*, pouco empregado nos traballos lingüísticos da Península Ibérica e ausente da maioría dos dicionarios xerais peninsulares, aparece na literatura especializada rusa (soviética) xa a finais dos anos 70, principios dos oitenta (p.ex. Umarjodzhaiev 1983). Poderíase definir do seguinte xeito: A *fraseografía* (ou *lexicografía fraseolóxica*) é unha disciplina lingüística que se dedica a elaborar e aplica-los principios de tratamento das unidades fraseolóxicas. A fraseografía práctica dedícase a recoller e rexistra-lo conxunto (ou unha parte) dos fraseoloxismos dunha lingua (ou varias linguas), dun sector dunha lingua, dunha clase social ou dun individuo, moi especialmente dun autor e da súa obra. Utilizarei aquí o termo *metafraseografía* (fraseografía teórica) nun sentido similar ó que G. Haensch atribúe á palabra *metalexicografía* dicindo que hoxe en día se distinguen xa claramente a *lexicografía práctica*, isto é, a elaboración de dicionarios, da *lexicografía teórica*, tamén chamada *metalexicografía* (Haensch 1997: 30).

2. Xeneralidades

2.1. Terminoloxía e fenómenos relacionados

Os que se dedican a investigar diferentes tipos de combinacións estables de palabras en traballos lingüísticos ou as recollen en dicionarios deben decidir previamente que é o que aceptan dos conceptos básicos da fraseoloxía, unha disciplina lingüística con máis de 50 anos de tradición, e se utilizan ou non a terminoloxía empregada na maioría dos traballos publicados sobre este tema. Trátase dunha decisión persoal, pero sen dúbida ningunha

estrañan posicións como a de Mercè Lorente, quen propón utiliza-lo termo *fraseoloxismo* –empregado en diferentes países dende hai decenios como sinónimo de *unidade fraseolóxica*– nun sentido restrinxido, definíndoo como unidade de estrutura oracional completa que pode configurar un acto de fala autónomo (Lorente 2002: 841; tamén ó respecto Morvay 2004e).

A denominación dos dicionarios que teñen características similares ás das dúas obras examinadas polo xeral está intimamente ligada ó nome que se lles dá ás unidades recollidas neles. Na Península Ibérica ata o día de hoxe son poucos os autores e editores que se atreven a empregar-los termos *unidade fraseolóxica* (UF) ou *fraseoloxismo* e *dicionario fraseolóxico* para se referiren ó material recollido e para denomina-la obra. O *Szólástár* caracterízase por unha certa dualidade neste aspecto: no seu título aparece a palabra *szólás*, que no húngaro serve tradicionalmente para designa-las expresións metafóricas (idiomáticas). Malia esta elección, os autores deixan ben claro que a súa obra se inscribe dentro da fraseoloxía: na introdución falan de frasemas, UF e fraseoloxía. A actitude da autora do DSFF é ben diferente: na introdución usa unha única vez o termo *fraseoloxía*, empregándoo como sinónimo de *frase feita*. Canto ó carácter das unidades lexicais escollidas, o *Szólástár* coincide coa maioría dos fraseólogos: non rexistra ningún tipo de unidades monolexicais, nin palabras compostas, nin formas reduplicadas (vocábulos xemelgos) que, por certo, abundan no húngaro. Non fai constar tampouco combinacións de función puramente gramatical. Respecto ás poucas unidades terminolóxicas recollidas, véxanse as observacións feitas máis adiante. Teresa Espinal define a *frase feita* dicindo que se entendeu de forma xenérica por frase feita calquera *expresión supraléxica* que constitúe unha *forma lingüística estereotipada* do catalán, *estrutura sintagmática fixada* no léxico da lingua, independentemente de se se considerou locución, frase feita ou modismo, de acordo coa lexicoloxía e a lexicografía tradicionais (DSFF: 10). No DSFF figuran palabras compostas como *ping-pong*, *cul-de-sac*, *seixanta-nou*; formas reduplicadas como *zub-zub*, *zum-zum* e outras combinacións como *ballar-la*, *caure-hi*, *fer-ho*, *matar-ho*, etc. (verbo da exclusión de tales elementos do dominio da fraseoloxía Ginebra 2000). O dicionario documenta tamén usos figurados de unidades monolexicais, como é o caso de *ésser un as*, *ésser un ase*, etc.; formas chamadas “nombres calificativos” por María Moliner no seu dicionario (ó respecto Morvay 2003: 378-381). O DSFF inclúe ademais no seu material sintagmas preposicionais de valor puramente gramatical, como *a despit de*, *a favor de*, *a més de*, *a part de*, *en contra de*, *en pro de*, *en suport de*, *en oposició de*, *enfront de*, *prop de*, *com a*, *dret a* e outros como *no pas*, etc. que, na miña opinión, non teñen por que constar nun dicionario fraseolóxico.

Consultando o DSFF un decátase facilmente de que a autora considera *frase feita* unha ampla variedade de unidades, incluíndo por exemplo termos como *parc zoològic*. No *Szólástár* tamén atopamos esporadicamente algunha que outra combinación terminolóxica como *olimpiai falu* ‘vila olímpica’ ou *lesen áll* ‘estar en (posición de) fóra de xogo’. Creo que a terminoloxía, un campo excesivamente vasto, non ten que ser representada nos dicionarios fraseolóxicos. Este tipo de combinacións de palabras, ó meu parecer, ten interese para a

fraseoloxía só cando se trata de combinacións “anfíbias”, é dicir, cando estas teñen tamén sentido figurado (fraseolóxico ou idiomático, se se quere), como por exemplo *cop baix* ‘golpe baixo’. Na obra de Mª Teresa Espinal abundan as unidades terminolóxicas, pero ás veces faltan xustamente formas do mencionado tipo: entre unha ducia de termos deportivos que serven para designar diferentes categorías de boxeo, loita, halterofilia, etc., o DSFF recolle só *pes lleuger*, *pes mosca*, *pes ploma* –acompañados por unhas definicións algo vagas– pero non rexistra *pes pesant*, que atopamos nalgúns dos dicionarios bilingües da *Enciclopèdia Catalana* cun sentido figurado (os exemplos correspondentes en Morvay 2004d).

Os dous dicionarios en cuestión son moi extensos e permiten diferentes tipos de busca. O *Szólástár*, que recolle unhas 13.000 UF na compañía de mil variantes formais usadas no húngaro contemporáneo, consta de dúas grandes partes: a primeira é un dicionario fraseolóxico definatorio que ordena o seu material baixo unhas 4.000 palabras clave; a segunda está formada por dous índices exhaustivos, un dos cales é un detallado índice conceptual que relaciona as UF rexistradas cuns dous mil conceptos, facendo posible así o uso activo do dicionario. O outro índice permite busca-los fraseoloxismos segundo os seus elementos constitutivos máis importantes (excluíndo, evidentemente, a palabra clave lematizadora). O DSFF é a colección máis completa de fraseoloxía catalá: documenta 18.850 rexistros de 15.500 expresións lexicalizadas empregadas fundamentalmente no catalán contemporáneo e ordénaas baixo 5.500 entradas conceptuais (conceptos). Trátase dunha obra que a versión en CD-ROM transforma nun instrumento que axiliza considerablemente as buscas.

2.2. As introducións e as instrucións de uso

As decisións tomadas polos redactores teñen que ser argumentadas na introdución e completadas con instrucións de uso moi exactas. Deberíanse explicar, entre outros, os criterios de selección do material, da lematización, etc., para que os usuarios saiban que tipo de unidades poden atopar no dicionario e como teñen que buscalas. Dende este punto de vista, os dous traballos examinados merecen todo tipo de gabanzas, pero supoñendo que non serán moitos os peninsulares que consultarán a introdución do *Szólástár*, referireime á do DSFF. Este dicionario é unha das poucas obras lexicográficas catalás que non só analizou polo miúdo para as necesidades de redacción tódolos fenómenos que se inscriben no dominio das expresións lexicalizadas (ou sexa, para min, na fraseoloxía), buscando e atopando solucións para cada un dos diferentes tipos de unidades e fenómenos, senón que tamén intentou explicarlle ó usuario o porqué das súas decisións. Que despois algúns fraseólogos, e entre eles eu mesmo, consideremos pouco afortunadas moitas das súas solucións concretas, xa é fariña doutro fol.

3. A estrutura dos artigos

A primeira parte do *Szólástár* non trae exemplos nin outro tipo de informacións (sinónimos, antónimos, etc.), así que os seus artigos teñen unha estrutura simple. No exemplo que reproduzo aquí entre corchetes fago consta-la tradución:

RÓZSA [rosa] ^M **piros, mint a rózsa** egészségesen piros (arcszín)

[encarnado como a rosa sanamente rubio (cor da cara)]

II **Szembe rózsám ha szeretsz!** HM., TRÉF. {rendszerint férfi mondja nőnek: üljünk szembe egymással, forduljunk egymással szembe!}

[**Ponte en fronte de min, meu ben, se me queres** FÓRMULA RUTINEIRA, *festiva* {normalmente é un home quen lle di a unha muller: sentémonos ou poñámonos un fronte ó outro}]²

◇ **Nincsen rózsa tövis nélkül** KM. {nincs az életben hiánytalan, tökéletes öröm, zavartalan boldogság}

[**Non hai rosas sen espiñas** REFRÁN, {na vida non existe alegría perfecta, completa, felicidade imperturbada}]

Os artigos do DSFF brindan diferentes tipos de información e, por conseguinte, a súa estrutura é máis complexa cá do *Szólástár* (ó respecto DSFF: 11-12). Para facilita-la presentación da estrutura dos artigos no DSFF cito dous exemplos, completados cuns números entre corchetes. A numeración comeza no exemplo que figura baixo a entrada **avergonyir-se** [1-10] e continúa no de **rebutjar** [11-14]. Respecto ás informacións sinaladas cos números [15-18], que non exemplifico aquí, consúltese o comentario que aparece máis abaixo, no punto 7.2, e o capítulo correspondente da introdución do DSFF que leva por título “Instruccions per al maneig del diccionari i guia gràfica” (DSFF: 48-52). Véxase tamén o capítulo “Sigles, abreviatures i símbols utilitzats en el diccionari” (DSFF: 57-59).

A continuación reproduzo os exemplos modificando certas solucións tipográficas empregadas no DSFF.

AVERGONYIR-SE [1]

caure-li la cara de vergonya [2] (a algú) [3] *O* [4], passar molta vergonya [5] (EC) [6]

No sé com no li cau la cara de vergonya de tornar al poble després del que va fer / És un cínic; a un altre li hauria caigut la cara de parlar així [7] (També s'usa amb la forma **caure-li la cara** (a algú)) [8] (R-M) [9]

² Eu a fórmula mencionada coñézoa e utilízoa na seguinte forma *Szembe rózsám ha szeretsz! Ha nem szeretsz elmehetsz* [... Se non me queres podes marchar] e, na miña familia, normalmente dicímoslla ós nenos.

Károly Morvay

→ abaixar el cap, abaixar el front [10]

▷ tornar-se de tots colors (p.ext.)

REBUTJAR

donar carbassa (a algú) *SV*, menysprear / refusar, una noia, un pretendent (R-M, Fr)

Té fama de donar carbassa a la majoria de nois / La Marta em va donar carbassa quan li vaig demanar per sortir / Al ball, totes les noies li donaven carabassa; cap no volia ballar amb ell (*, *, R-M)

▷ **donar carbasses** (a algú) (v.f.) [11], **donar el sí** (a algú) (ant.) [12], **rebre carbassa** (inv.) [13], **donar l'esquena** (a algú) (p.ext.), **donar la bola** (a algú) (p.ext.), **no ésser-li bon mosso el rei** (a algú) (p.ext.) [14].³

Outra acepción deste fraseoloxismo polisémico aparece baixo a entrada **suspender**.

Os exemplos anteriores permitennos constatar que a estrutura básica dos artigos do DSFF na versión papel é a seguinte: ordenados baixo conceptos [1] que se seguen alfabeticamente, enuméranse as expresións lexicalizadas que se relacionan semanticamente con esas entradas. O dicionario brinda as seguintes informacións sobre as unidades recollidas: a súa forma lexicográfica [2] completada, onde é necesario, con indicacións das eventuais restricións formais, gramaticais e semántico-pragmáticas na combinabilidade da unidade en cuestión [3]. Logo segue, en forma de abreviatura, a categoría gramatical do sintagma que constitúe a combinación dada [4], a definición [5] e a fonte da definición abreviada [6]. A continuación, témo-los exemplos que ilustran o uso da expresión en cuestión [7] e, eventualmente, algunha nota de uso [8] seguida, cando é o caso, pola indicación da fonte dos exemplos en forma abreviada [9]. Despois –precedidas por unha frecha– introdúcense as frases feitas que manteñen relación de sinonimia [10] coa expresión que se describe e, a continuación, precedidos por un triángulo figuran outros fraseoloxismos que ou son variantes formais [11] da expresión que se describe ou están relacionadas con ela por antonimia [12], por inversión argumental [13] ou por extensión [14]. Finalmente, enuméranse, se as hai, as variantes dialectais [15]. Ás veces indícase a marcaxe dialectal que aparece nos dicionarios consultados respecto á expresión que se describe [16] e, eventualmente, infórmase sobre a natureza morfolóxica [17] ou etimolóxica [18] dun dos elementos constitutivos da combinación en cuestión.

As informacións que facilitan os dicionarios respecto das UF refírense basicamente a certos aspectos principais estreitamente relacionados: á forma (constitución) dos fraseoloxismos, ó seu contido significativo e ó seu uso. As dificultades da separación tallante entre estes

³Falta a indicación da variante formal *donar carabassa (a algú)*, cuxa existencia se pode deducir dun dos exemplos que acabo de reproducir.

fenómenos pódense observar moi ben no eido das restricións formais, gramaticais e semántico-pragmáticas á combinabilidade dos fraseoloxismos. De seguida comentarei algunhas das solucións converxentes ou diverxentes das dúas obras analizadas, en relación cos mencionados aspectos principais.

4. A ordenación do material

O xeito no que se ordena o material fraseolóxico nos artigos está intimamente ligado ós fenómenos que acabo de mencionar e define o tipo de dicionario. Os redactores en xeral escollen como palabra clave un dos elementos que forman a combinación, como é habitual nos “dicionarios de lingua”. No húngaro, este tipo de dicionario chámase explicativo ou definitorio (*értelmező szótár*), unha denominación que aparece no subtítulo do *Szólástár* (máis abaixo no punto 6) e que resulta máis fácil de contrastar coa do dicionario conceptual. Para a ordenación do material serven, neste último tipo, conceptos que se poden relacionar co significado da unidade en cuestión, solución practicada, por exemplo, polos dicionarios de sinónimos. No *Szólástár* a palabra clave é un dos elementos constitutivos da UF, preferentemente o primeiro substantivo ou, ende non, o primeiro verbo ou outro elemento (*Szólástár*: XIII-XIV). Unha solución moi útil é recorda-los principios básicos da lematización ó pé de cada páxina par, mentres que na páxina impar, no mesmo lugar, se explica o sentido das abreviaturas máis usuais. Desafortunadamente, a *Fraseoteca* non dispón dunha versión electrónica –como o DSFF– que podería facilitar moito máis a busca e multiplica-las súas posibilidades. No DSFF a palabra clave escollida para a ordenación do material é un concepto obtido a partir da definición da expresión en cuestión. Para evitar confusións sinalo que Mª Teresa Espinal denomina *mot clau* (palabra clave) non a entrada conceptual (concepto), senón un dos elementos constitutivos das unidades, segundo os cales tamén é posible localizalas. Véxanse as explicacións ó respecto (DSFF: 44-47) e tamén o capítulo “Instruccions per al maneig do CD-ROM” (DSFF: 52-56.).

Como se pode ler na introdución do DSFF, sempre que foi posible, o concepto é unha síntese da definición (DSFF: 20) extraída –coa expresión mesma– preferentemente das obras lexicográficas consultadas. Esta obra, malia o que anuncie o seu título, é, como a propia autora nos indica (DSFF: 9), un dicionario conceptual de expresións lexicalizadas que sinala diferentes relacións semánticas: sinonimia, antonimia, inversión argumental e extensión das unidades recollidas baixo uns conceptos ordenados alfabeticamente (ó respecto DSFF: 40-43). Considero moi importante que os dicionarios fraseolóxicos faciliten o uso activo da lingua, pero paréceme que a ordenación do material tal e como se realizou no DSFF ten bastantes desvantaxes. Xa o mesmo *embarras du choix* pode dificulta-lo traballo do usuario. Opino que o número de conceptos (5.500 entradas conceptuais) é demasiado elevado. Esta cifra corresponde a unha terceira parte do número total dos fraseoloxismos rexistrados, o que fai que moitas das expresións sinónimas se atopen baixo entradas diferentes (Morvay 2004d). Segundo nos advirte a autora, a sinonimia e tamén o resto de relacións léxicas establécense entre expresións, non entre os conceptos cos que elas se relacionen. Por

consequente, dúas expresións lexicalizadas poden ser sinónimas entre si a pesar de que os conceptos baixo os que se encontran non o sexan, e dúas unidades que aparecen baixo o mesmo concepto ou conceptos sinónimos non son necesariamente sinónimas entre si (DSFF: 41). A estas características, que ó meu xuízo poden dificultar a orientación do usuario, hai que engadir que, examinando casos concretos, a elección de moitas palabras clave conceptuais parece bastante arbitraria. A min, por exemplo, endexamais se me ocorrería busca-los fraseoloxismos *tenir el llogat* ou *qui té el cul llogat no seu quan vol* baixo o concepto 'empregado' nin relacionalos coas unidades que se enumeran a propósito:

EMPLEAT

tenir el cul llogat *SV*, treballar per altri / no ésser senyor de si mateix, estar subjecte a les ordres d'altri / es diu d'un que fa feina per altri (R-M, A-M, R)

Hi ha una dita que assegura que "qui té el cul llogat no seu quan vol", significant que qui treballa a les ordres d'un altre no pot disposar de si mateix (R-M)

▷ **viure de renda** (ant.), **donar pa** (a algú) (inv.), **menjar el pa de l'ase** (p.ext.), **a sou** (p.ext.), **a soldada** (p.ext.)

● tenir es cul llogat (Mall.)

[Val. (A-M)]

A atomización do material fai que haxa entradas baixo as que figura unha única expresión, como é o caso do concepto **exhortació**. Sorprende constatar que mentres o DSFF enumera tres expresións na entrada **explicar**: *ésser breu (algú)*, *fer cinc cèntims (d'alguna cosa, a algú)*, *fer dos quartos (d'alguna cosa, a algú)*, no *Diccionari Temàtic de Modismes* (DTM) de Susana Rodríguez-Vida, de dimensións reducidas, atopamos 21 fraseoloxismos agrupados baixo oito conceptos supletivos (**explicar**, **e(xplicar)** **demostrant**, **e. donant proves**, **e. el que no interessa a ningú**, **e. concisament**, **informar**, **insinuar**, **puntualitzar**). A solución dos redactores do *Szólástár* é algo similar á do DTM: no índice conceptual da súa obra (DTM: 409-948) os autores intentan reduci-lo número de entradas conceptuais que en total son máis de dúas mil, agrupándoos baixo seiscentos conceptos máis xerais. Vendo as dificultades que implica a redacción dun dicionario conceptual de fraseoloxismos, penso que é máis viable a confección de dicionarios fraseolóxicos definatorios, parecidos ó *Szólástár*, cun detallado índice conceptual. Estas obras, eventualmente, poderían conter tamén nos seus artigos información sobre sinónimos e antónimos fraseolóxicos, etc., tal e como o propoñen A. M. Lewicki e colaboradores (1987).

5. A forma fraseográfica das unidades

Como indiquei, as informacións sobre a forma e o significado das UF son practicamente inseparables en calquera dicionario. A diferenciación tipográfica de tódalas indicacións relacionables con estes aspectos non é unha tarefa nada sinxela. A pesar destas dificultades,

penso que a forma fraseolóxica (completa) debería abrangue-las variantes formais – cuantitativas e cualitativas– da unidade (Morvay 2004a: 43) e indicar, sempre que sexa necesario, as eventuais restricións formais, gramaticais e semántico-pragmáticas na combinabilidade dos fraseoloxismos. Non se pode esquecer tampouco que a pesar do carácter estable das combinacións, os seus elementos constitutivos non están completamente fixados, petrificados; a súa forma pode sufrir múltiples cambios ó empregárense nun contexto concreto. Penso aquí en evidencias como a necesidade da conxugación do elemento verbal, etc. e tamén en fenómenos máis complicados cuxa descrición fraseográfica non está exenta de dificultades (os exemplos citados en Morvay 2003). É por esta variabilidade que prefiro referirme ós fraseoloxismos como combinacións estables de palabras e non fixas como é máis habitual, para evitar confusións que se poden observar ás veces respecto a estes termos (Morvay 1995: 52).

5.1. Os dicionarios reproducen os fraseoloxismos nunha forma que consideran máis xeral e o xeito de presentala pode variar dunha lingua a outra. No húngaro, por exemplo, faise constalo elemento verbal das UF en terceira persoa do presente de indicativo. Outras linguas usan normalmente o infinitivo que, repetido na definición, pode xerar frases de construción bastante estraña (ver tamén as observacións feitas no apartado 5.3).

5.2. Canto ás variantes formais (lexicais), no *Szólástár* unha parte delas aparece baixo entradas independentes, o que fai que moitas informacións se repitan de maneira superflua. Véxanse os exemplos das entradas: [far] _M **egy farral két nyeregben [nyerget] ül**; [fenék] _M **egy fenékkal [VULG. seggel] két lovat ül meg [két nyeregben ül] BIZ.**; [segg] _M **egy seggel két nyerget [két nyeregben] ül** VULG., comentadas na miña recensión (Morvay 2004c: 106). Pola falla dun sistema de remisións cruzadas, indispensables nun dicionario fraseolóxico, o usuario non relaciona estas formas. No DSFF tamén se pode observa-la repetición innecesaria de información (véxanse os termos *forat del cul*, *l'ull del cul*, *l'ull negre*, *l'ull que no s'hi veu*, enumerados no dicionario baixo o concepto **anus** e as observacións respectivas en Morvay 2004d). Como se deduce da presentación da estrutura do artigo no DSFF, as variantes formais dos fraseoloxismos menciónanse alí de diferentes maneiras e en diferentes lugares. Se se mencionan –véxase o comentario máis arriba sobre a unidade *donar car(a)bassa*– as informacións respectivas poden aparecer nas notas de uso ou despois dun triángulo na compañía de exemplos de antonimia, inversión argumental e extensión (cf. os exemplos citados máis arriba). Esta última solución –facer figura-las variantes formais nun apartado reservado principalmente para sinalar diferentes relacións semánticas– non me parece afortunada.

Unha das decisións importantes dos redactores debe concerni-la inclusión ou exclusión do material das variantes xeográficas. Evidentemente, no caso de linguas como o español ou o portugués, faladas en moitos países, a redacción de dicionarios fraseolóxicos completos é un soño dificilmente alcanzable, pero tampouco é doado de realizar para outros idiomas. Baseándose principalmente na información do *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB),

que constitúe a fonte dun 25% das súas fichas (Alcover et alii 1962: 35-36), o DSFF rexistra tamén variantes dialectais. Estas indicacións son moitas veces pouco exactas xa que o DCVB se refire xeralmente ó lugar no que a expresión dada foi recollida, sen excluí-la posibilidade de que sexa empregada tamén noutras partes do dominio lingüístico, un feito do que M. T. Espinal é consciente (cf. a observación na introdución DSFF: 37). Hai que dicir tamén que se se tomasen en consideración, por exemplo, tódalas variantes formais mallorquinas co artigo **salat** –como é o caso de *tenir es cul llogat*, que cito máis arriba, ou da expresión *posaria sa mà en es foc i no em cremaria* (Mall.), que figura baixo o concepto **certificar**, etc.– o número de variantes formais multiplicaríase de xeito excesivo. Aproveito a oportunidade para mencionar tamén que no DSFF se observa un gran desequilibrio na representación da fraseoloxía das diferentes variantes xeográficas. Citarei só un exemplo concreto: coa axuda do CD-ROM, en toda a obra só se poden localizar dous rossellonismos (*un tal e li taparien pas el cul amb nou matalassos (a algú)*), ós que hai que engadir *anar al safrà*, expresión que leva a curiosa marca *Pir. or.* (Pireneo oriental). Esta pobreza caracteriza tamén outros dicionarios cataláns, a excepción do DCVB. Nunha comunicación aínda non publicada comentei que dos 460 fraseoloxismos usados por Jordi Pere Cerdà que documento no PDFC, só 104 unidades –ou sexa, aproximadamente un 22,6%– figuran no dicionario normativo *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC). A inmensa maioría, 356 unidades, é dicir un 77,3%, non consta neste dicionario (Morvay 2004e). O DCVB é moito máis xeneroso neste aspecto (Morvay 2002), pero precisamos dunha obra lexicográfica que documente a vitalidade das unidades concretas nas diferentes variantes do catalán. Só citarei un exemplo ó respecto: despois de redactar este texto, escoitei na fala viva dun habitante da Alta Cerdaña un dos fraseoloxismos que acabo de mencionar, na seguinte forma: *li taparien pas el cul amb set borrasses* e verificándoo, atopo no *Vocabulari específic rossellonès* (VER) a variante *li taparien pas el cul amb nou borrassos*.

5.3. A importancia do coñecemento das restricións formais, gramaticais e semántico-pragmáticas á combinabilidade das UF foi tamén salientada por A. Zuluaga (1998: cf. o punto 7.2.5 das súas conclusións). Trátase dun fenómeno demasiado amplo para ser presentado aquí detalladamente. Recordarei brevemente un aspecto que examinei máis de preto a propósito do tratamento da combinación *llamar la atención* en diferentes dicionarios cataláns e españois (Morvay 2004f), a indicación do suxeito e o obxecto das UF. O *Diccionario fraseológico del español moderno* (DFEM) é un dos poucos dicionarios peninsulares que, na miña opinión, atopou solucións fraseográficas axeitadas para sinalalo: os seus autores informan consecuentemente do suxeito da unidade dada coa axuda da abreviatura *u. p.* (unha persoa) ou *u. c.* (unha cousa) respectivamente e indican o obxecto da unidade coas palabras *alguien* ou *algo*, segundo corresponda. O DFEM documenta a combinación en cuestión da seguinte forma:

[atención] **llamar(le) u. p./u. c. la atención a/de alguien** (f.). *Provocar o atraer la atención de alguien*: “Si te empeñas en ponerte esa corbata roja con rayas amarillas, vas a llamar la atención de todo el mundo”.

[llamar] **llamarle u. p. la atención a alguien** (f.). *Reprender o amonestar a alguien*: “No pises el césped; el guardia te va a llamar la atención”.

No PDFC sigo a proposta do DFEM, pero na forma fraseolóxica (completa) que fago aparecer entre chaves coordino o elemento verbal co suxeito sinalado por *u. p.* ou *u. c.*:

despertar la curiositat {u.p., u.c. desperta la curiositat d'algú}

u.c., u.p., encurioseix *algú*; fa desvetllar la curiositat *d'algú*. [encuriosir*]

O *Szólástár* fai consta-lo elemento verbal da combinación en terceira persoa do presente de indicativo; a solución de M. T. Espinal é a que practica a maioría dos dicionarios cataláns: poñe-lo verbo en infinitivo (p.ex. *cridar l'atenció* baixo **destacar** e **distingir-se**; *cridar l'atenció (a algú)* baixo **renyar** e *cridar l'atenció (d'algú)* baixo **advertir**). Do mesmo xeito en que o fan os dicionarios xerais cataláns, o DSFF só excepcionalmente sinala se o suxeito da unidade é unha persoa ou unha cousa: *ésser breu (algú)*. O usuario ten que deducir esta información dos exemplos (p.ex. as formas *tenir el cul llogat*; *donar carbassa (a algú)*, *fer cinc cèntims (d'alguna cosa, a algú)*, citadas máis arriba, e a expresión *poder pujar-hi de peus*, que comento máis abaixo).

No caso do DSFF a importancia desta indicación consiste tamén no feito de que sen ela non sempre se podería saber cal é exactamente a UF á que o dicionario fai referencia no apartado de sinónimos e outras relacións semánticas. Neste eido hai algunhas solucións pouco consecuentes na obra en cuestión. Normalmente o DSFF especifica a forma exacta do sinónimo, como no caso de *posar (algú) en guàrdia*, que aparece baixo a entrada **advertir**, e *toc d'atenció*, que figura baixo o concepto **advertiment**, unidades que están relacionadas coa forma *cridar l'atenció (d'algú)* e *cridar l'atenció (a algú)* respectivamente. Mais outras veces o dicionario remite á forma *cridar l'atenció* a secas, como no caso da combinación *fer-se veure*, que consta baixo **presumir**, e de *pintar la cigonya*, baixo **exhibir-se**. Verificando os artigos correspondentes onde aparece a forma –incompleta– *cridar l'atenció* (**destacar** e **distingir-se**), un decátase de que o dicionario documenta dous significados diferentes, xa que dos exemplos facilitados se deduce que o primeiro se aplica a persoas e o segundo a cousas:

DESTACAR

1 que excel·leix

cridar l'atenció SV, donar-se importància (R-M)

Tot ho faria per cridar l'atenció; vol que tothom estigui pendent d'ell (R-M)

→ fer-se veure, donar la nota, dur la balla, pintar la cigonya, fer-se notar⁴

⁴ *fer-se veure* defínese como “procurar cridar l'atenció; obrar amb presumpció, per exhibir-se / fer coses per tal de cridar l'atenció, obrar per exhibir-se” e logo entre os sinónimos aparece tamén *cridar l'atenció*.

▷ ésser el rei de la casa (p.ext.), ésser el rei de la festa (p.ext.)

DISTINGIR-SE

cridar l'atenció *SV*, significar-se / estar clarament per sobre de la resta (R-M, *)

El seu llibre crida l'atenció per la singularitat del tema / La pel·lícula crida l'atenció per la nova tècnica del color que s'hi aplica / Les declaracions dels líders sindicals criden l'atenció per la seva contundència (R-M, R-M, *)

▷ ferir la vista (p.ext.)

Segundo a solución que propoño no PDFC, a forma lexicográfica (incompleta) das dúas combinacións en cuestión sería *cidar l'atenció*, pero a fraseográfica que fago aparecer entre chaves precisaría se a forma dada se refire a unha persoa (*u.p.*) ou a unha cousa (*u.c.*): {*u.p. crida l'atenció*}- {*u.c. crida l'atenció*}.

6. A clasificación (categorización) do material recollido

Entre a información que precisa a forma das UF e a que sinala o seu significado e uso insírese tradicionalmente unha indicación máis: a que se refire á categoría fraseolóxica ou gramatical da combinación dada. Trátase dunha clasificación que pode resultar útil ós redactores para examina-las diferentes solucións que esixe a documentación da forma e do contido significativo de cada un dos tipos especificados. Algúns autores emprégana tamén para a ordenación do material rexistrado dentro dos artigos extensos. Por exemplo, no DFEM os fraseoloxismos veñen ordenados en dous grandes grupos: primeiro aparecen as locucións agrupadas separadamente, segundo sexan nominais, pronominais, adnominais, adverbiais ou verbais, e despois seguen as expresións (fórmulas rutineiras). Esta solución pode dificultar a localización das UF concretas, como se pode comprobar consultando os artigos **boca**, **cosa**, **Dios**, **mano** (Morvay 2001a: 285). Véxanse tamén as observacións sobre a ordenación do material en *Euskal Lokuzioak* (EL) (Morvay 1996). Hai redactores que prefiren omitir este tipo de información. Na introdución do *Diccionario didáctico de español intermedio* (DDEI), por exemplo, podemos le-lo que segue respecto das locucións: “No llevan indicación gramatical, porque ya en la propia definición se ve si están definidas como verbos, sustantivos, adjetivos, etc.” (DDEI, IX). Os autores do *Szólástár* distinguen só tres categorías fraseolóxicas, como deixa ver tamén o subtítulo do diccionario: *Szólások, helyzetmondatok, közmondások értelmező és fogalomköri szótára*, ou sexa, ‘Diccionario definitorio e conceptual de expresións idiomáticas, fórmulas rutineiras e refráns’. O grupo máis nutrido, 9.452 unidades, un 78% do total, constitúeo o das expresións fixas ou idiomáticas, sen máis subcategorización. Na clasificación de Gloria Corpas Pastor (1996) estas combinacións de palabras corresponden ás locucións e parcialmente ás colocacións, das que a *Fraseoteca* recolle poucos exemplos. Dentro do segundo grupo, que Corpas Pastor denomina enunciados fraseolóxicos, o diccionario rexistra 2.098 fórmulas rutineiras, un 17% do total do material, e 542 paremias (refráns), un 5% do total. Nos artigos enuméranse,

caracterízanse e defínense primeiro as expresións idiomáticas marcadas cun punto negro, logo as fórmulas rutineiras, precedidas por un cadro negro, e finalmente os refráns, sinalados cun rombo. Dúas das subcategorías –fórmulas rutineiras e refráns– quedan tamén resaltadas coa axuda da abreviatura correspondente que segue á expresión. Nos artigos extensos (cf. **ló** ‘cabalo’) os fraseoloxismos séguense ordenados alfabeticamente segundo a(s) primeira(s) letra(s) da combinación dentro de cada unha das tres categorías mencionadas. Penso que para o usuario resulta máis doada a subordenación alfabética empregada tamén no DSFF, pero a falla de referencias cruzadas pode dificultar a localización das variantes formais (cf. a este respecto máis arriba o punto 5.2).

M. T. Espinal fai unha clasificación do material recollido segundo a categoría gramatical do sintagma que constitúe a combinación distinguindo as seguintes categorías: O (oración), SA (sintagma adxectivo), SAdv (s. adverbial), Sconj (s. conxuntivo), Scoord (s. coordinado), SD (s. determinante), SN (s. nominal), SQ (s. cuantificador), SV (s. verbal). Nas definicións ou nos exemplos ás veces tamén se usan algunhas das denominacións tradicionais, como é o caso de *dita* (cf. máis arriba, baixo **empleat**), ou *locución* que aparece baixo a entrada **avergonyit**, na definición das expresións *amb el cap baix* e *amb el cap cot*. O DSFF tamén rexistra algunhas paremias para amosa-la relación derivativa que hai entre un refrán e algunha expresión lexicalizada. Alí podemos le-lo seguinte ó respecto: indicouse convenientemente o caso daqueles sintagmas lexicalizados que son en orixe fragmentos dun refrán. É este o caso do SV *ésser el cul d'en Jaumet* <bellugadís>, que provén do refrán *el cul d'en Jaumet, que no sap seure ni estar dret* (A-M) (DSFF: 19). De xeito semellante a como o fan os novos dicionarios xerais da lingua catalá, M. T. Espinal tamén recolle algúns refráns, sen indicar que o son (cf. p.ex. *tants caps tants barrets*, baixo o concepto **dissensió**) ou rexístraos modificando a súa forma para poder citalos como *sintagma verbal*:

PENA

no haver-hi rosa sense espines *SV*, no haver-hi plaer que no porti aparellada alguna pena (IEC)

Mira que està de pega! Ara que té feina resulta que els companys li fan la guitza. És ben bé que no hi ha rosa sense espines

▷ corona d'espines (p.ext.), lilit d'espines (p.ext.)

Como acabo de mencionar, o DSFF caracteriza como locucións as expresións *amb el cap baix* e *amb el cap cot*, pero non o fai na documentación das unidades que se citan como antonímicas: *amb el cap alt*, recollida baixo os conceptos **altiu** e **dignament** e *amb el front alt*, que figura baixo **dignament**. As catro combinacións levan a abreviatura *SP*, dando a entender que se trata de sintagmas preposicionais. Penso que a clasificación baseada na categoría sintáctica da combinación dada na maioría dos casos ten moi pouco valor informativo para os usuarios. Como menciono na miña recensión, o DSFF non rexistra a unidade *amor a primera vista*. Buscando diferentes formas na versión en papel ou valéndose

da axuda do CD-ROM, pódese localiza-la expresión *a primera vista*, que no “Índex alfabètic de frases fetes a conceptes” vai acompañada do concepto **intuitivamente**, un adverbio que a todas luces non casa coa palabra *amor* (Morvay 2004d).

7. A definición e a información que a completa (exemplos incluídos)

O tratamento detallado da problemática da definición das UF, de cuestións como a polisemia e a sinonimia fraseolóxicas, etc. é unha tarefa que excede os límites deste artigo. A definición do significado dos fraseoloxismos ten que ser completada coa axuda de explicacións metalingüísticas ou de notas de uso. Tamén é imprescindible a información que se pode facilitar a través de diferentes marcas cronolóxicas, estilísticas, etc. Respecto ó nivel de lingua das combinacións véxase 7.2.7 das conclusións de Zuluaga (1998), onde di que habería que distinguir “cuatro dimensiones de la variedad lingüística”. Outro aspecto vital para a precisión do significado das UF é a exemplificación do seu uso. A importancia dos exemplos radica, entre outras cousas, no feito de que os fraseoloxismos –segundo algúns autores– se caracterizan por unha certa vaguidade semántica, a este respecto pronúnciase Zuluaga (1998) no apartado 7.2.4. das conclusións. Do mesmo xeito que se observan variacións na forma dos fraseoloxismos, existe certa flexibilidade no sentido, debido posiblemente ó feito de que en moitas UF o valor expresivo, estilístico, prevalece sobre o valor denotativo. Debido a estes fenómenos os falantes empregan a miúdo as expresións alterando o seu significado e/ou modificando a súa forma canónica (V. Corpas 1998: 365-390).

7.1. Canto ós dous dicionarios analizados, cabe salientar que no *Szólástár* as definicións das fórmulas fraseolóxicas e dos refráns son moi informativas mercé ás explicacións metalingüísticas que aparecen entre chaves (véxanse os exemplos correspondentes no punto 3. citados baixo a entrada **rózsa**). O DSFF acada un efecto similar coa axuda das notas de uso, pero non se pode esquecer que M. T. Espinal, considerando primordial a fidelidade ás fontes das definicións (e dos exemplos), reproduce moitas das solucións pouco consecuentes doutros dicionarios cataláns. Por exemplo, baixo o concepto **anus** atópanse os termos: *el forat del cul, l'ull del cul, l'ull negre, l'ull que no s'hi veu, la porta falsa*, dos que os catro primeiros levan a seguinte definición: “canal digestiu, a través del qual l'animal expulsa les matèries fecals”, a pesar de que no exemplo que acompanya a un de eles (*l'ull negre*) apareza un neno (Morvay 2004d). Penso que esta esaxerada fidelidade ás fontes lexicográficas utilizadas non favorece o DSFF, senón todo o contrario, xa que o tratamento das UF non é o punto forte dos dicionarios cataláns (V. Conca 1998, Morvay 2001b)

7.2. Sempre que é necesario o *Szólástár* precisa, coa axuda de diferentes marcas cronolóxicas, estilísticas, etc. o significado e os usos que poden te-las expresións. A lexicografía catalá, e a peninsular en xeral, tería que mellora-la súa información sobre este aspecto, sinalando se se trata de usos “neutros” ou, pola contra, cultos, literarios, xornalísticos, administrativos, coloquiais, infantís, argóticos, populares, rurais, vulgares,

eufemísticos e/ou matices humorísticos (festivos), irónicos, pexorativos, despectivos ou formas dialectais, obsoletas, pouco usadas ou outras. O DSFF só excepcionalmente indica estas características e faíno dentro da definición (cf. *ésser un as (algú)* baixo o concepto **inútil**). Pola falla desta información o usuario pode considerar sinónimas moitas das unidades que na práctica non son intercambiáveis (cf. p.ex. as formas que se enumeran baixo a entrada **morir**). A autora é consciente de que as expresións similares teñen usos sociolingüísticos diferentes (DSFF: 41), pero a pesar disto citaas como sinónimas. Tentando usalas, un decátase de que unha parte importante delas non se pode empregar nos exemplos que acompañan o fraseoloxismo que se describe. Comentei máis polo miúdo este fenómeno relacionado coa falla da definición exacta de sinonimia fraseolóxica a propósito do *Diccionari de locucions i de frases fetes* (DLFF), que nos seus artigos enumera tamén sinónimos (Morvay 2004f). Non podendo entrar en detalles, menciono que hai investigadores que pensan que só as variantes formais das unidades poden considerarse sinónimos plenos.

Volvendo ó tema das marcas, quero destacar unha vez máis que o *Szólástár* lles atribúe unha grande importancia. Para ilustralo reproduzo o cadro ‘Distribución dos tipos de frasemas no dicionario’ (*Szólástár*: XI). No orixinal as marcas están ordenadas alfabeticamente, solución que sigo na reprodución, cambiando así a orde dos datos.

Segundo as marcas	Expresións idiomáticas	Fórmulas rutineiras	Refráns	En total	
argóticos	788	231	0	1.019	(8%)
coloquiais	1.411	602	10	2.023	(17%)
cultos	769	17	4	790	(7%)
eufemísticos	67	19	0	86	(1%)
humorísticos	817	443	26	1.286	(11%)
irónicos	172	104	7	283	(2%)
obsoletos	275	33	63	371	(3%)
pexorativos	141	20	2	163	(1%)
pouco usados	276	43	20	339	(3%)
populares	377	137	69	583	(5%)
vulgares	254	80	10	344	(3%)
En total	5.347	1.729	211	7.287	(60%)

Como se observa neste cadro, das 12.092 unidades que o *Szólástár* recolle, máis da metade levan algunha marca. Os redactores dinnos que isto representa un 60% do material total, pero supoño que esquecen que algúns fraseoloxismos levan dúas indicacións. Por exemplo, baixo **befött**: □ **Nehogy már a befött rakja [tegye] el a nagymamát!** HM, SZLENG, TRÉF. [Non sexa que a compota prepare a avoa! FÓRMULA FRASEOLÓXICA, *argótica, festiva*]. De todas formas, fronte á ausencia case total deste tipo de informacións no DSFF, trátase dunha porcentaxe elevadísima⁵.

7.3. Os exemplos de uso

Con toda a información que os dicionarios facilitan sobre a forma e o significado das UF, o usuario, moí especialmente se non se trata da súa lingua materna, a miúdo non ve moí claro como ten que empregarlas. Eu, por exemplo, durante anos non sabía como podería utilizar a expresión catalá que a maioría dos dicionarios recollen na forma *poder pujar-hi de peus* e que o DIEC define, sen exemplifica-lo seu uso, como “dit per a assegurar la veritat de una cosa”. Só cando un día escoitei a un colega afirmar doutro lingüista que “sobre el que diu ell, hi pots pujar de peus” caí na conta do que significaba. O DSFF recolle esta unidade baixo os conceptos **cert** e **segur**:

CERT

poder pujar-hi de peus *SV*, dit per a assegurar la veritat o la certesa d'una asserció / poder obrar ben confiadamet, sense cap mena de recel (EC)

Ja hi podeu pujar de peus, perquè el conec i sé que ell no ho ha fet

→ posar les mans al foc, tenir (alguna cosa) pit avall

▷ jugar-se qualsevol cosa (p.ext.), anar a missa (p.ext.), ésser faves comptades (p.ext.)

As informacións que aparecen baixo a entrada **segur** son idénticas, pero están completadas cun exemplo máis convincente que di: *Si ell t'ho ha dit, pots pujar-hi de peus perquè n'està molt ben informat* (R-M).

O tema da utilidade dos exemplos de uso foi amplamente discutido nas intervencións dos participantes do *I Coloquio Galego de Fraseoloxía* (Ferro 1998), onde houbo opinións a favor e en contra dos mesmos. F. Varela, coautor do DFEM, por exemplo, considerou que “os exemplos sacados da literatura teñen o grande inconveniente de non poder ofrecer, en poucas liñas, o contexto, a situación que ilustra unha UF” (Varela 1998: 206). O profesor A. Zuluaga, pola contra, no punto 7.2.6. das súas conclusións, salientou que un bo dicionario fraseolóxico “debera ofrecer exemplos de uso interesantes, non meras frases triviais construídas *ad hoc*, polo lexicógrafo mesmo” (Zuluaga 1998). Vendo que nos dicionarios

⁵ Algunhas das variantes da fórmula que acabo de citar e doutros fraseoloxismos argóticos parécenme individualismos que se poderían eliminar deste dicionario (Morvay 2004c: 107-108).

son habituais os exemplos pouco ilustrativos, constituídos *ad hoc*, paréceme imprescindible a creación de bancos de datos extensos con exemplos fraseolóxicos extraídos de diferentes tipos de textos, que poderían servir como fonte de inspiración para os redactores.

Unha carencia importante do *Szólástár* é a falla absoluta de exemplos de uso. Como xa vimos, o DSFF trae exemplos, pero estes –extraídos, na maioría dos casos, doutros dicionarios– non sempre son convincentes. Pode estrañar tamén que M. T. Espinal, a pesar de ser consciente da orixe do exemplo, reproduza unha frase do Tirant lo Blanc (cf. a observación da autora respecto á combinación *a camp clos* (DSFF: 37)). Coido que en vez de aumentar, custe o que custar, o número de UF rexistradas nos dicionarios, os redactores terían que aspirar a mellora-la calidade da información facilitada ó usuario, sen ter medo de empregar, cando sexa necesario, exemplos máis extensos.

8. Conclusións

En cada un dos apartados anteriores tentei sacar unhas breves conclusións respecto ós fenómenos examinados. Para rematar gustaríame facer algunhas observacións de carácter máis xeral.

A fraseoloxía, entendida como disciplina lingüística, tivo un desenvolvemento espectacular na Península Ibérica (Corpas e Morvay 2002). Ó mesmo tempo, a lexicografía fraseolóxica peninsular –exceptuando algúns intentos esperanzadores como é o DFEM ou algúns traballos aínda inéditos (Biosca 1989, Biosca e Cornadó 2002) e, a pesar dos seus aspectos criticables, tamén o DSFF– non conseguiu acadar un número suficiente de obras que se correspondan co nivel das investigacións efectuadas. Para verificalo abonda con compara-la produción peninsular cos dicionarios fraseolóxicos redactados, por exemplo, en diferentes linguas eslavas. Co *Szólástár* tamén o húngaro deu un gran paso adiante neste campo.

Para recupera-lo retraso os fraseólogos da Península Ibérica teñen a urxente tarefa de repensa-los criterios de tratamento das UF nas obras lexicográficas e, moi especialmente, nos dicionarios fraseolóxicos. Estes últimos, ó lado da versión en papel, terían que contar xa sempre cunha versión electrónica (en CD-ROM), o que supón que haberá que buscar solucións específicas, axeitadas a este tipo de adaptacións. Por todas estas esixencias penso que sería útil publicar mostras de traballos concretos en proceso de realización, como é o proxecto fraseográfico galego do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, e tentar iniciar unha discusión profunda ó respecto. Esta forma de colaboración de diversos especialistas, habitual hai uns decenios nos países de Europa centro-oriental (Morvay 2002: 99), axilizada agora grazas á Internet, permitiría discuti-la conveniencia ou non das solucións prácticas propostas antes de adoptalas como definitivas. As ensinanzas desta discusión, recollidas nunha publicación, poderían servir de guía para os redactores de futuras obras lexicográficas.

Por último, pero non por iso menos importante, xa é hora de escoitar a X. Ferro Ruibal, quen nos aconsella “perde-lo medo a recoñecer que o dominio da fraseoloxía é o máis alto nivel de dominio de calquera lingua” (Ferro 1996: 104) e reclama-lo recoñecemento pleno da disciplina que se ocupa da súa investigación. Quizais o intercambio de pareceres que propoño podería axudar a facer aceptar universalmente –quero dicir “peninsularmente” – que a parte da lingüística que se dedica ó exame de diferentes tipos de combinacións estables de palabras é a *fraseoloxía*; que a denominación axeitada de tales combinacións é *unidades fraseolóxicas (fraseoloxismos)* e, por conseguinte, as obras que os recollen terían que chamarse *dicionarios fraseolóxicos*. Un dos logros importantes dos fraseólogos rusos e centroeuropeos foi conseguir impoñe-la aceptación destes termos. Valería a pena segui-lo seu camiño para poder chegar a senta-las bases dunha (meta)fraseografía peninsular que estea á altura das esixencias do século XXI e que saiba aproveitar plenamente as múltiples posibilidades que ofrecen as versións electrónicas e Internet, que pode facilita-la consulta dos bancos de datos lexicográficos.

9. Dicionarios citados en forma abreviada

- DCVB ALCOVER, A. M. e MOLL, F. de B. (1926-1962): *Diccionari català-valencià-balear* I-X. Editorial Moll, Palma.
- DDEI DE LAS HERAS FERNÁNDEZ, J. A. et alii (1994³): *Diccionario didáctico de español intermedio*. Ediciones SM, Madrid.
- DFEM VARELA, F. e KUBARTH, H. (1994): *Diccionario fraseológico del español moderno*. Gredos, Madrid.
- DIEC *Diccionari de la llengua catalana* (1995). Institut d'Estudis Catalans, Barcelona. (Ten tamén unha versión en CD-ROM).
- DLFF RASPALL, J. e MARTÍ, J. (1984): *Diccionari de locucions i de frases fetes*. Edicions 62, Barcelona. [Reeditado en dous volumes independentes en 1995 e 1996, respectivamente: *Diccionari de locucions* e *Diccionari de frases fetes*. (DFF). Edicions 62, Barcelona.]
- DSFF ESPINAL, M. T. (2004): *Diccionari de Sinònims de Frases Fetes*. Universitat Autònoma de Barcelona - Servei de Publicacions, Barcelona.
- DTM RODRÍGUEZ-VIDA, S. (1997): *Diccionari temàtic de modismes*. Edicions 62, Barcelona.
- EL IZAGUIRRE, K. (1980): *Euskal lokuzioak*. Hordago, Donostia.
- Szólistár BÁRDOSI, V. (red.) (2004): *Magyar szólistár. Szólások, helyzetmondatok, közmondások értelmező és fogalomköri szótára* [Dicionario definatorio e conceptual de expresións idiomáticas, fórmulas rutineiras e refráns]. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- VER BOTET, R. (1997): *Vocabulari específic rossellonès*. Ed. Trabucaire, Perpinyà.

10. Bibliografía

- BIOSCA I POSTIUS, M. (1989): *La fraseología en l'obra de Jesús Moncada I-II. Manuscrit d'un diccionari fraseològic*. Universitat de Lleida, Lleida.
- BIOSCA I POSTIUS, M. e CORNADÓ, M. P. (2002): *Les frases fetes en l'obra de Jesús Moncada I-IV*. Universitat de Lleida, Lleida.
- CONCA, M. (1998): “Os estudos de fraseoloxía catalana: realidades e proxectos” en FERRO RUIBAL, X. (coord.): *Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía*. Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades – Xunta de Galicia, Santiago de Compostela, 139-167.
- CORPAS PASTOR, G. (1996): *Manual de fraseología española*. Gredos, Madrid.
- (1998): “El uso de paremias en un corpus del español peninsular actual” en WOTJAK, G. (ed.): *Estudios de fraseología y fraseografía del español actual*. Vervuert, Frankfurt a.M., 365-390.
- CORPAS PASTOR, G. e MORVAY, K. (2002): “Los estudios de fraseología y fraseografía en la Península Ibérica” en *Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae XXV*, 2002, 165-184.
- FERRO RUIBAL, X. (1996): *Cadaquén fala como quen é. Reflexións verbo da fraseoloxía enxebre*. Real Academia Galega, A Coruña.
- (coord.) (1998): *Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía*. Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades - Xunta de Galicia, Santiago de Compostela.
- GINEBRA, J. (2000): “Sintaxi i fraseología: els límits de les unitats fraseològiques verbals” en SALVADOR, V. e PIQUER, A. (eds.): *El discurs prefabricat. Estudis de fraseología teórica i aplicada*. Universidad de Castellón, Castellón, 65-80.
- (2003): “Fraseología, concurrències lexicques i lengua estàndard” en PRADILLA, M. A. (ed.): *Identitat lingüística i estandardització*. Cossetània, Barcelona, 7-55.
- HAENSCH, G. (1997): *Los diccionarios del español en el umbral del siglo XXI*. Ediciones de la Universidad de Salamanca, Salamanca.
- LEWICKI, A. M. et alii (1987): *Z zagadnień frazeologii. Problemy leksykograficzne* [Cuestións de fraseoloxía. Problemas lexicográficos]. PWN, Warszawa.
- LORENTE CASAFONT, M. (2002): “Altres elements lèxics” en SOLÀ, J. (dir.): *Gramàtica del català contemporani*. Empúries, Barcelona, 831-888.
- MORVAY, K. (1995): “Problemes de fraseología catalana - fraseologismes i fraseoides” en *Estudis de lingüística oferts a Antoni M. Badia i Margarit II*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 51-63.
- (1996): “Harri batez bi kolpe. Cuestiones de fraseología comparada” en *Herri literaturen IV. Jardunaldiak 'Paremilogiaz' / Euskera 3*, 1996, 719-767.
- (2001a): “Ferro Ruibal, X. (ed.) ‘Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía’ en *Estudis Romànics XXIII*, 2001, 282-287.

- (2001b): “Problemes de fraseologia i fraseografia catalanes. El tractament de les unitats fraseològiques al ‘Diccionari manual de la llengua catalana’ en *Rassegna Iberistica*, 2001,3-19.
- (2002): “Atent com un gos caçaire. Mostra d’un petit diccionari fraseològic” en *Miscellània Joan Veny* 1,2002,99-146.
- (2003a): “Problemes de fraseologia i fraseografia. Notes sobre la comparació fraseològica” en *Momenti di cultura catalana in un millennio. Actes del col·loqui internacional de l’AISC II (Nàpoles 2000)*. Liguori Editore, Napoli, 5-393.
- (2003b): “El Diccionari Català-Valencià-Balear i la fraseologia rossellonesa (Notes fraseogràfiques sobre el projecte d’un ‘Petit Diccionari Fraseològic Cerdania’)” en *Actes del Congrés Internacional A. M. Alcover (Palma, 2001)*. Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 343-370.
- (2004a): “La fraseologia de les ‘Contalles de Cerdanya’ de Jordi Pere Cerdà (Notes i mostra del projecte d’un ‘Petit Diccionari Fraseològic Cerdania’)” en *Actes del colloqui de ICRECS - Universitat de Perpinyà. Jordi Pere Cerdà -literatura, societat, frontera (Osseja-Llívia, 2001)*. Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Presses Universitaires de Perignan, Grup Català d’Estudis Rossellonesos, 31-70.
- (2004b): “A puding próbája - Gondolatok a Magyar szólástárról” [A proba do pudim - Notas sobre a Magyar szólástár] en *Magyar Nyelvőr* 128 évf. [ano 128], 2004. január-március 1. szám, [núm. 1 de xaneiro-marzo de 2004],104-109. (recensió).
- (2004c): “El recull més complet d’expressions idiomàtiques catalanes” en *Serra d’Or* 535-536,2004, 103-105. [Recensió do DSFF de Mª T. Espinal].
- (2004d no prelo) “L’herència de Fabra” en *II Col·loqui Internacional ‘La lingüística de Pompeu Fabra’ (Tarragona, 2003)*. Universitat Rovira i Virgili, Tarragona. (recensió)
- (2004e no prelo): “La fraseologia en la llengua literària del segle XX” en *Actes del 13è Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. (Girona, 2003)*. Universitat de Girona.
- PRADILLA, M. A. (ed.) (2003): *Identitat lingüística i estandardització*. Cossetània Edicions, Tarragona.
- SALVADOR, V. e PIQUER, A. (eds.) (2000): *El discurs prefabricat. Estudis de fraseologia teòrica i aplicada*. Publicacions de la Universitat Jaume I, Castellón.
- SANTAMARÍA PÉREZ, M. I. (2002): *Tratamiento de las unidades fraseológicas en la lexicografía bilingüe español-catalán*. Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes en <http://cervantesvirtual.com> [teses de doutoramento en CD-ROM].
- (2003): *La fraseología española en el diccionario bilingüe español-catalán: aplicaciones y contrastes*. Publicaciones de la Universidad de Alicante, Alicante.
- SOLÀ, J. (dir.) (2002): *Gramàtica del català contemporani*. Editorial Empúries, Barcelona.

- UMARJODZHAIEV, M. I. (1983). *Osnovy frazeologii* [Fundamentos da fraseografía]. Ed. Fan, Tashkent.
- VARELA, F. (1998): “Problemas e solucións adoptadas no *Diccionario Fraseolóxico del Español Moderno*” en FERRO RUIBAL, X. (coord.): *Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía*. Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades – Xunta de Galicia, Santiago de Compostela, 201-218.
- WOTJAK, G. (ed.) (1998): *Estudios de fraseología y fraseografía del español actual*. Vervuert, Frankfurt am Main / Iberoamericana, Madrid.
- ZULUAGA OSPINA, A. (1998): “Sobre fraseoloxismos e fenómenos colindantes” en FERRO RUIBAL, X. (coord.): *Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía*. Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades – Xunta de Galicia, Santiago de Compostela, 15-30.